

Розділ 1

Наука робити висновки

Шерлок Холмс узяв з каміна пляшечку і вийняв з акуратного сап'янового несесера шприц для підшкірних ін'єкцій. Довгими білими нервовими пальцями він вставив голку і закотив манжету лівого рукава сорочки. Якийсь час він замислено дивився на свою мускулясту руку із слідами численних уколів. Потім встромив гостру голку під шкіру, натиснув на поршень і, задоволено зітхнувши, відкинувся на спинку обтягнутого оксамитом крісла.

Тричі на день протягом багатьох місяців я ставав свідком цієї вистави, але мій розум не міг до неї звикнути. Навпаки, з дня на день це видовище дедалі більше мене дратувало, а моє сумління щонаочі докоряло мені за те, що я не наважуюсь протестувати проти цих уколів. Знову й знову я давав собі слово, що неодмінно висловлю все, що думаю про цю звичку, проте в холодній, безпристрасній поведінці мого компаньйона було щось таке, що робило його не тією людиною, з якою можна було дозволити собі бодай щось схоже на безцеремонність. Його гострий розум, владний характер та багато інших незвичайних особливостей, про які я вже знав із власного досвіду, змушували мене боязко утримуватись від докорів.

Але того дня чи то завдяки випитому під час сніданку вина, чи то через обурення, викликане його впертістю, я раптом відчув, що терпець мені урвався.

— Що сьогодні, — спитав я, — морфій чи кокаїн?

— Кокаїн, — відповів Холмс. — Семипроцентний. Хочете спробувати?

— Ні, нізащо, — різко відказав я. — Мій організм ще не зовсім оговтався від афганської кампанії. Не можу дозволити собі піддавати його зайвому навантаженню.

Холмс посміхнувся з моєї гарячкості.

— Можливо, Вотсоне, ви маєте рацію, — сказав він. — Згоден, що наркотики дуже шкодять здоров'ю. Але я вважаю, що вони неабияк стимулюють мозок і прояснюють думки, отож їхньою побічною дією можна знехтувати.

— Але подумайте, — палко вигукнув я, — яку ціну ви платите! Можливо, ваш мозок, як ви кажете, збуджується, розбурхується, та це патологічний і психічно нездоровий процес, який призводить до переродження чутливих тканин і може закінчитись стійким недомством. Вам також відомо, що вас чекає жахливий занепад сил. Отож така гра навряд чи варта свічок. Навіщо вам заради скороминущого задоволення ризикувати втратити ті великі таланти, якими вас обдаровано? І запам'ятайте, я кажу це зараз не як товариш товаришу, а як медик, який певною мірою відповідає за ваше здоров'я.

Холмс не образився. Навпаки, він склав пучки пальців разом і сперся ліктями на бильця крісла як людина, якій подобається розмова.

— Мій мозок бунтує проти застійності, — сказав він. — Дайте мені якнайскладніші справи, дайте мені

якнайзаплутаніший тайнопис або проблему, і я потраплю в свою стихію. Тоді я зможу звільнитися від штучних стимуляторів. Але я ненавиджу похмуре одноманітне існування. Мій мозок вимагає напруженої роботи. Ось чому я вибрав собі таку професію, точніше, створив її, бо в світі я такий один-єдиний.

— Один-єдиний приватний детектив? — спитав я, звівши брови.

— Один-єдиний приватний детектив-консультант, — відповів Холмс. — У справах розслідування я є останньою і найвищою інстанцією апеляційного суду. Коли Грегсон, Лестрейд або Етелні Джонс сідають на міліну, — а це, до речі, їх звичайний стан, — справа потрапляє до мене. Я досліджую факти як експерт і даю висновок спеціаліста. Я не шукаю похвал. Мое ім'я не з'являється в газетах. Сама робота, задоволення від того, що я застосував свій власний метод розслідування, — найвища для мене нагорода. Та ви вже трохи знайомі з тим, як я працюю, згадайте хоч би справу Джефферсона Хоупа.

— Так, пам'ятаю, — полагіднішав я. — Мене вона тоді неймовірно вразила. Я навіть написав про неї й видав брошуру під трохи химерною назвою «Етюд у ясночервоних кольорах».

— Я проглядав її, — сказав Холмс. — І, правду кажучи, не можу привітати вас з успіхом. Розслідування злочину є, або повинно бути, точною наукою, й розповідати про нього слід у властивій науці холодній, позбавленій емоцій манері. А ви намагаєтесь прикрасити розслідування справи романтикою, а це все одно, що включити любовну історію в п'яту теорему Евкліда.

— Але ж любовна історія там справді була, — заперечив я. — Я не міг не дотримуватись фактів.

— Просто деякі факти взагалі не слід було згадувати або, розповідаючи про них, дотримуватись розумної пропорції. Єдине, що в цій справі заслуговує на увагу, — цікавий ланцюг міркувань від причин до наслідків, з допомогою якого мені вдалося її розплутати.

Мене розсердили його критичні зауваження, тому що я написав «Етюд» спеціально для того, щоб зробити йому приємність. Дратував мене також його егоїзм, на догоду якому кожний рядок моєї брошури я мав би присвятити його особливим заслугам. Протягом років, прожитих з Холмсом на Бейкер-стріт, я не раз помічав, що за його спокійною, розважливою манерою поводитись прозирає якесь дрібне марнолюбство. Проте я нічого йому не відповів, розтираючи поранену ногу. Колись її прострелила афганська куля, і хоч це не заважало мені ходити, але на зміну погоди нога завжди ніла.

— Віднедавна я почав брати участь у розслідуванні кримінальних справ на континенті, — промовив Холмс, натоптуючи свою стару вересову люльку. — Минулого тижня зі мною консультувався Франсуа ле-Віллар, який, ви мабуть знаєте, висунувся останнім часом у число кращих детективів Франції. У нього чудова кельтська інтуїція, але йому дуже бракує спеціальних знань, необхідних для подальшого вдосконалення. Справа стосувалась заповіту і мала деякі цікаві моменти. Я нагадав ле-Віллару два подібні випадки — один розглядався у Ризі у 1857 році, а другий — в Сент-Луїсі в 1871-му, вони підказали йому правильне рішення. Ось його лист з подякою за допомогу.